

Jaczewski, Bohdan

Sprawozdanie z działalności za rok 1983

Kwartalnik Historii Nauki i Techniki 29/3-4, 713-715

1984

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KOMITET HISTORII NAUKI I TECHNIKI PAN

SPRAWOZDANIE Z DZIAŁALNOŚCI ZA ROK 1983

W roku sprawozdawczym liczne zadania KHNiT były realizowane pod kierunkiem Prezydium Komitetu; znaczną aktywność i wielokierunkowość działania wykazały poszczególne Komisje Komitetu.

Sekretarz Naukowy PAN powierzył Komitetowi Historii Nauki i Techniki sprawę przygotowania analizy i oceny realizacji ustaleń II Kongresu Nauki Polskiej dotyczących badań w zakresie historii nauki i techniki. W opracowaniu, które na zlecenie Prezydium Komitetu przygotował doc. Bohdan Jaczewski, podkreślono m. in. znaczenie przekształcenia Zakładu Historii Nauki i Techniki w Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki PAN oraz rolę, jaką odegrał wspomniany Instytut w rozwoju oraz integracji badań dotyczących dziejów poszczególnych dyscyplin oraz dziejów oświaty. Do podstawowych przeszkód, które utrudniają rozwój i upowszechnienie historii techniki, zaliczono ograniczenie tytułów i arkuszy wydawniczych, a także niedostateczny dostęp do naukowej literatury zagranicznej.

Na zlecenie Prezydium przygotowano również opinię (1982 i 1983), dotyczącą czasopism z zakresu historii nauki, oświaty i techniki oraz ocenę IV tomu *Historii nauki polskiej*.

W dniu 1 czerwca odbyło się plenarne posiedzenie Komitetu poświęcone dyskusji nad *Zakończeniem* (pióra prof. Eugenjusza Olszewskiego) IV tomu *Historii nauki polskiej* (1864—1918). Na posiedzeniu omawiano również dotychczasową pracę Komitetu i program jego działalności. 15 grudnia obradowało kolejne posiedzenie plenarne Komitetu, którego przedmiotem był projekt utworzenia Filmoteki Nauki Polskiej. Na zebranie zostali zaproszeni przedstawiciele środowisk filmowych i archiwalnych zainteresowanych projektem, a prezes Polskiego Stowarzyszenia Filmu Naukowego — prof. Jan Jacoby — przedstawił tezy memoriału grupy inicjatorów w sprawie powołania Filmoteki Nauki Polskiej. Dyskusję i wnioski organizacyjne w sprawie Filmoteki poprzedził pokaz krótkometrażowych filmów poświęconych Tadeuszowi Kotarbińskiemu i Wiktorowi Dedze oraz I Kongresowi Nauki Polskiej. Po przeprowadzonej dyskusji Komitet uznał powołanie Filmoteki Nauki Polskiej za celowe i zwrócił się do wnioskodawców o przygotowanie w perspektywie konkretnych materiałów dotyczących tej sprawy.

W roku sprawozdawczym pod opieką Prezydium Komitetu kontynuowano serię wydawniczą w językach obcych (studium prof. Jerzego Piaskowskiego: *O stali demasceńskiej* oraz prof. Pawła Rybickiego: *Recepcja Arystotelesa u progu ery nowożytniej*). Jednocześnie Komitet na posiedzeniu w dniu 15 grudnia wyraził podziękowanie prof. Irenie Stasiewicz-Jasiukowej za zbieranie i publikowanie na łamach „Kwartalnika Nauki i Techniki” autobiografii naukowych wybitnych uczonych polskich; uznano za celowe kontynuowanie tej akcji oraz wydanie w perspektywie w formie książki zbioru tych autobiografii pod redakcją I. Stasiewicz-Jasiukowej.

W roku sprawozdawczym znaczną aktywność przejawiała Komisja d/s nauczania historii nauki i techniki, której przewodniczyła prof. I. Stasiewicz-Jasiukowa. W ramach Komisji działały następujące grupy robocze: Grupa d/s nauczania powszechnej historii nauki (przewodnicząca — prof. Barbara Bieńkowska, Warszawa); Grupa d/s nauczania historii medycyny (przew. — prof. med. Tadeusz Brzeziński, Szczecin); Grupa d/s nauczania historii nauk ścisłych (przew. — prof. Andrzej K. Wróblewski, Warszawa). Grupa d/s nauczania historii nauk leśnych (przew. — prof. Józef Broda, Poznań); Grupa d/s nauczania historii techniki (przew. — prof. Alfred Wiślicki, Warszawa). Do poważnych osiągnięć Komisji należy inspirowanie autorów do pisania podręczników i skryptów przeznaczonych dla studentów wyższych uczelni. W przygotowaniu znajduje się podręcznik historii medycyny pióra 10 autorów; wydawcą jest PZWL. Do wydawnictwa przekazano podręcznik z historii leśnictwa pióra Józefa Brody oraz skrypt z historii rozwoju pojęć chemicznych, którego autorem jest Roman Mierzecki. Również przekazano do wydawnictwa skrypt poświęcony historii nauk społecznych pióra Tadeusza Bieńkowskiego.

W kręgu zainteresowań Komisji znajdowała się sprawa wykładów z zakresu historii nauki. Od października 1983 r. przedmiot pod nazwą *Naukoznawstwo ze szczególnym uwzględnieniem historii nauki* obowiązuje na studiach bibliotekoznawstwa w wymiarze 150 godzin; jest on finalizowany egzaminem. Ponadto dla warszawskich studentów trzeciego roku bibliotekoznawstwa prowadzi się wykład monograficzny z historii nauki. W oparciu o wyniki ankiety w sprawie nauczania historii techniki na wyższych uczelniach technicznych Komitet skierował pismo do Ministerstwa Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki, w którym postuluje wprowadzenie wykładów z historii techniki na wszystkich wyższych uczelniach technicznych w Polsce. Interesującą inicjatywę w sprawie kształcenia wykładowców historii chemii podjął doc. Roman Mierzecki działający w ramach Grup d/s nauczania historii nauk ścisłych; zaplanowano mianowicie na czerwiec 1984 r. Szkołę Letnią dla wykładowców historii chemii, której organizatorami są: Sekcja Historii Chemii Polskiego Towarzystwa Chemicznego, Wydział Chemii Uniwersytetu Warszawskiego i Instytut Chemii Uniwersytetu Wrocławskiego.

W 1983 r. Komisja Historii Techniki, której przewodniczy prof. Tadeusz M. Nowak, kontynuowała prace nad konspektem I tomu *Historii techniki polskiej*. Przeprowadzono Konsultacje z autorami poszczególnych rozdziałów, a konspekt makiety historii techniki do 1795 r. został przekazany do IHNiIT PAN. Rozpoczęto prace nad II tomem *Historii techniki polskiej (1795—1918)*. Ustalono listę autorów, zakres tematyczny, a także przygotowano wstępną wersję konspektu.

Prace Komisji Prasy Technicznej (przewodniczący: prof. Jan Pazdur) ograniczone były wyłącznie do badań indywidualnych. Mgr Helena Starostecka-Chrzastowska kontynuowała kwerendę materiałów do rozbudowy pt. *Polskie czasopiśmiennictwo budowlane 1918—1919*, zaś dr Wincenty Pawłowski do pracy o czasopiśmiennictwie następnym w latach 1945—1982; J. Pazdur opublikował studium: *Lwowski ośrodek prasy technicznej do 1914 r.* W związku ze wstrzymaniem serii wydawniczej Rady Prasy Technicznej nie opublikowano przygotowanych wcześniej rozpraw, a także wstrzymano prace nad monografią czasopiśmiennictwa technicznego w Polsce w okresie 1875—1918.

Komitet Historii Nauki i Techniki reprezentował polskie środowisko naukowe historyków nauki i techniki na arenie międzynarodowej utrzymując przede wszystkim związki z Sekcją Historii Nauki Międzynarodowej Unii Historii i Filozofii Nauki; znaczną aktywność wykazywała polska Grupa Komitetu Współpracy Międzynarodowej w Zakresie Historii Techniki (ICOHTEC).

Zaniepokojenie członków Komitetu wywołało ograniczenie możliwości wyjazdów zagranicznych — dotyczy to szczególnie członków Komitetu nie będących

pracownikami PAN. Zastrzeżenia wzbudziła działalność Biura Współpracy z Zagranicą, które nierzadko „blokuje” zaopiniowane pozytywnie przez Wydział I Nauk Społecznych wnioski dotyczące wyjazdów członków Komitetu (również bezdewizowych).

Bohdan Jaczewski
(Warszawa)

INSTYTUT HISTORII NAUKI, OŚWIATY I TECHNIKI PAN

SPRAWOZDANIE Z PRAC NAUKOWO-BADAWCZYCH INSTYTUTU HISTORII NAUKI, OŚWIATY I TECHNIKI PAN ZA ROK 1983

I. REALIZACJA PLANU BADAŃ

Realizacja zadań badawczych przebiegała na ogół zgodnie z planem koordynacyjnym. W roku sprawozdawczym plan ten uległ nieznacznym modyfikacjom, polegającym na zwiększeniu ilości zadań w niektórych grupach tematycznych oraz przesunięciu kilku zadań do planu Instytutu. W realizacji badań brała udział większość pracowników Instytutu oraz liczni współpracownicy ze szkół wyższych i placówek naukowych (UJ, UW, UMCS, UAM, UMK; WSP w Krakowie, Kielcach, Rzeszowie, Olsztynie; Akademia Medyczna w Warszawie, Krakowie, Szczecinie; Politechnika Warszawska, Muzeum Ziemi PAN, Archiwum PAN, IHKM PAN, Biblioteka PAN w Gdańsku i WIH). Prace Instytutu miały w roku 1983 przeważnie charakter kontynuacji badań perspektywicznych, których zakończenie przewiduje się na lata późniejsze. Do ważniejszych długofalowych zadań należą: wielotomowa *Historia nauki polskiej*, syntetyczne opracowanie dziejów techniki polskiej oraz *Dzieje edukacji w Polsce*.

Zakończono opracowanie maszynopisu IV tomu syntezy *Historia nauki polskiej* (red. prof. B. Suchodolski) według założeń planu badań na rok 1983. Jednakże założenia te uległy zmianie po kolejnej dyskusji przeprowadzonej w czerwcu 1983 r. na plenarnym posiedzeniu Komitetu Historii Nauki i Techniki PAN. Redakcja przyjęła wniosek Komitetu o uzupełnienie treści tomu rozdziałem na temat popularyzacji nauki i zamówiła jego opracowanie z terminem ukończenia w styczniu 1984 r. Opracowano ponadto siedem dalszych rozdziałów do V (ostatniego) tomu *Historii nauki polskiej*, obejmującego lata 1918—1951, a na ukończeniu jest ostateczna wersja IV tomu, zawierającego bibliografię do III i IV tomu (w opracowaniu mgr J. Schiller).

Kontynuowane były prace nad I tomem *Historii techniki polskiej* (red. prof. T. M. Nowak). Teksty poszczególnych rozdziałów tomu zamówiono u współpracowników z uczelni i IHKM PAN; kilku autorów złożyło już gotowe teksty (o łącznej objętości 6 ark.). Ponadto ukończono jeden z trzech planowanych tomów (w I redakcji) syntezy *Rozwój polskiej techniki lotniczej do 1939 r.* pod redakcją mgra A. Glassa.

Zaawansowane są badania nad losami oświaty i nauki polskiej w latach wojny i okupacji — prowadzone przez pracowników Instytutu (prof. S. Mauersberg, dr W. Garbowska, dr R. Terlecki) oraz współpracowników ze szkół wyższych. Znacznie rozszerzono także pole badań nad rolą oświaty w kształtowaniu kultury narodowej w okresie zaborów (prof. J. Miaso, doc. K. Bartnicka, dr R. Terlecki,